

ESIPUHE JA JOHDANTO

Tapasin Dalai Laman Intian Dharamsalassa kesällä 2019. Hän puhui arvoistaan, ajatuksistaan ja elämästään. Hän sanoi eläneensä kovan elämän: ensin hän menetti vapautensa kuusitoistavuotiaana ja sitten maansa kaksikymmentäkuusivuotiaana. Dalai Lama on kohtalonsa vanki ja kiinalaiset hänen maansa herraina. Hän puhui rauhasta ja rauhan aatteesta (*ahimsa*), aihe, josta aikoinaan kuuntelin dosentti Unto Tähtisen luentoja Turun yliopistossa. Dalai Lama sanoi, että ihmiskunta tarvitsee rakkautta ja järkeä, tunnetta ja tiedettä, jotta ihmiskunnan ongelmat pystyttäisiin ratkaisemaan. Dalai Lama on veijarimainen vanha mies, pilke silmässä, vaikka aihe olisi kuinka vakava tahansa. Uskonnoista hän sanoi: uskonnot ovat riidankylväjiä. Hän suositteli Intian vanhaa filosofiaa, joka ei varmaan sisällä nykyisten hindunationalistien vaalimia uskonoppeja. Niissä on taas yksi riidan ja vihan lähde. Hindut pitävät lehmää pyhänä, jolloin sen lihan syöminen on pyhäinhäväistys: moni muslimi Intiassa on suoraa päätä lynkattu naudanlihan syöjänä.

Me suomalaiset emme syö koiraa eikä irlantilainen hevosta, mutta se on eri asia. Koreassa syövät koiranlihaa. Japanissa ei syödä edes lammasta tai ankkaa, riistasta puhumattakaan.

Buddhalainen Dalai Lama on ateisti ja jopa eräässä mielessä materialisti. Hän ei ole uskonnollinen ihminen. Hänellä ei ole uskontoa, vaikka hän on henkistyneisyyden ruumiillistuma – jos tällainen paradoksi sallitaan. Buddhalaisena hän ei usko tuonpuoleisiin jumaliin ja niitä käsitteleviin oppeihin, joista kukaan ei ole koskaan saanut selvää. Hän uskoo tieteeseen. Ihminen kuolee ja ellei hän synny uudestaan maailmaan, hän kuoltuaan sulautuu osaksi maailman energiavirtaa. Hän varmasti haluaa myöntää sielun ja ruumiin eron jollakin tasolla. Sielu siirtyy ajan mukana ruumiista toiseen. Esimerkiksi Dalai Lama on aina sama, koska hän syntyy yhä uudestaan. Uutta Dalai Lamaa valittaessa kandidaatti saa eteensä joukon esineitä, joista jotkut olivat tuttuja Dalai Laman edelliselle inkarnaatiolle. Uuden on tunnistettava ne, joka sitten todistaa aikaisemmasta elämästä. Mutta kun sielu lopulta kuolee ja irrottautuu maailman pyörästä, hän sulautuu takaisin maailmaan. Tätä varmaan Dalai Lama tarkoitti sanoessaan, että ehkä uutta inkarnatiota ei tule. Länsimaiden filosofiassa Arthur Schopenhauer uskoi myös näin ja perusteli kantaansa hienossa kirjoituksessaan *Kuolema ja kuolematon* (1997, alkuteos: *Über den Tod und sein Verhältnis zur Unzerstörbarkeit unsers Wesens an sich*). Hänen mukaansa sielu on kuolematon osana ikuista maailmankaikkeutta. Tämä on ainakin naturalismia, ellei materialismia. Sielunvaellus on buddhalaiselle totta, mutta siihen ei liity mitään yliluonnollista. Niin maailman suuri järjestys määrää.

Olin vaikuttunut Dalai Laman esityksestä, sillä tämän kirjani ajatukset ovat samansuuntaiset. Hengellisyys on uskonnollista ja merkitsee sitoutumista tuonpuoleiseen jumaluuteen ja siihen oppirakennelmaan, joka jumaluutta koskee. Ja riitahan siitä kaikesta tulee, mutta pakko on uskoa niin kuin käsketään. Henkisyys ilman jumaluutta on parempi ja arvokkaampi vaihtoehto. Väitän, että uskonnon niin sanotut totuudet ovat liian outoja uskottaviksi. Selvitän mitä tarkoitan outoudella. En siis todistele, ettei jumaluuksia olisi olemassa – se on aivan turhaa, koska oudoista asioista ei kannata murehtia niin paljon, että ryhdyttäisiin loogisiin tai teologisiin todisteluihin. Kristillisyydessä todistaminen tarkoittaaakin oman uskon ja uskoon tulemisen julistamista julkisessa tilaisuudessa. Turha minun on sellaiseen sekaantua. Siis sanonta menee jotenkin näin: ”Kun saarnamies oli lopettanut, vaari nousi ylös penkistä todistamaan.” Sellaisen todistuksen jälkeen loogisesti järjestetty Jumalan olemassaolon kumoava argumentti ei liene paikallaan. Olen kyllä kirjoittanut tämän kirjan loppuun filosofisen luvun, jossa kerrotaan jumalan olemassaolon todistavista argumenteista ja pahan ongelmasta teologiassa. Noiden argumenttien heikkous ja huonous on helppo osoittaa. Jumalan puolesta ei pysty esittämään todisteita, mutta eipä juuri olemassaoloa vastaanakaan. Jokainen siis uskoo mitä haluaa. Uskomusten laatu ratkaisee. Ei ainakaan pitäisi uskoa kovin outoihin väitteisiin. Jos uskoo, mitä niistä riitelemään.

Olen vakuuttunut, että tämä kirjani on syntynyt onnellisten tähtien alla, aivan kuin johdatuksesta, koska Dalai Laman tapaaminen, sen jälkeen, kun kirjan teksti oli jo valmis, vakuutti minut siitä, että olen oikeilla jäljillä. Tämä ei

voi olla pelkkää sattumaa, eihän? Lisäksi käsiini osui lehden *The Times of India* numero (1.6.2019), jossa oli kirja-arvostelu otsikkonaan ”It is possible to be an atheist and practice religion ... many religions get along quite well without gods.” Siis, on mahdollista olla ateisti ja harjoittaa uskontoa, koska monet uskonnot pärjäävät aivan hyvin ilman jumalia. Joku siis ajatteli samoin kuin minä kaukana Intiassa! Tämä on enne, ajattelin. En kuitenkaan ole tuon kirjoittajan kanssa aivan samaa mieltä: uskonnot ovat aina sidoksissa tuonpuoleiseen ja yliluonnolliseen jumaluuteen. Ongelmana on englannin kieli, jossa ero hengellisyyden ja henkisyyden välillä ei näy sanan ”spirituality” käytössä. Suomessa henkisyys ja hengellisyys ovat kaksi eri asiaa siten, että hengellisyys on uskonnollista ja henkisyys jotakin muuta. Minulle henkisyys on korkeimpien inhimillisten arvojen pohdintaa ja asettumista perimmäisten kysymysten äärelle, samalla vastustaen mielikuvituksen suosittamia kovin outoja ohjeita ja ratkaisuja. Henkisyys on elämää ajattelun ja tunteen harmoniassa, kun ihminen kohtaa itsensä tietoisuuden syvimmillä tasolla. Tämä saattaa olla pelottavaa, mutta miksi turvautua jumaluuksiin ajan ja paikan tuolla puolen? Yliluonnollisuuden idea on outo.

* * *

Ihminen on monipuolinen olento, toisaalta petomainen hirviö ja toisaalta henkistynyt haaveilija. Uskonto pystyy väkivaltaan, henkisyys ei. Hengellinen saattaa olla murhanhimoista, kuten historia osoittaa ja nykypäivä vahvistaa. Katolinen kirkko on kuuluisa pahoista papeistaan, siis pedofiileistään;

jopa Puolan papeista paljastui keväällä 2019 suuri joukko pedofiliatapauksia, nelisen sataa, ja kirkko myönsi tämän olevan vain jäävuoren huippu. Sääliksi käy hurskaita ystäviäni Puolassa. Katolinen kirkko on polttanut roviolla monta vääraoppista, Giordano Bruno esimerkkinä vuodelta 1600. Rooman Campo de Fiorilla, kukkaistorilla, on hänen vaikuttava patsaansa. Toinen esimerkki on Lucilio Vanini, jolta vuonna 1619 leikattiin kieli, hänet armeliaasti kuristettiin roviolla ja ruumis poltettiin. Hänet oli tuomioistuin todennut ateistiksi.

Protestantit ovat vainonneet noitia myös Suomessa ja Ahvenanmaalla: ensin kidutettiin ja sitten poltettiin. Esimerkkejä hirviömäisestä väkivallasta on helppo löytää, liiankin helppo. Onneksi tämän päivän kirkko Suomessa vain rakastaa kaikkia. Ketään ei enää edes uhkailla. Kirkkoa ei enää tarvitse pelätä: siellä aina ystävä. Maailmalla on kuitenkin uskontoja, jotka ovat edelleen kovin pelottavia, kuten lehdistä saa lukea. Pyhän kirjan häpäisy on kuolemaksi, samoin apostasi, uskosta luopuminen. Japanin shintolaisuuskin oli ennen sotaisia uskonto, silloin kun Japani vielä soti pelättyinä petona pitkin poikin Kaukoitää. Petomaisen ihmisen uskontokin on petomainen. Atsteekkien jumalat tarvitsivat ihmisverta joka ikinen päivä. Ei kristillisyyden tietenkään saata olla petomainen, kun katsoo sanojen merkitystä. Peto kun tarkoittaa Luciferia, lempoa, saatanaa, perkelettä, paholaista, pääpirua, vanhaa kehnoa, vanhaa vihtahousua, vanhaa vainoajaa, pimeyden ruhtinasta, sielunvihollista ja kärpästen herraa, joten petomaisuutta tavataan vain helvetissä. Kristitty ei voi olla petomainen kristillisessä mielessä, vaikka arkipäivän merkityksessä moni kristitty on ollut oikea peto.

Siinä kaikki, mitä minulla on sanottavaa väkivallasta ja vainoista tässä kirjassa. Tämä kirja nojaa filosofiaan, mutta filosofialla on herttaisen vähän sanomista väkivallasta – toteaapa vain väkivallan ikävän luonteen väkivallan uhrien kannalta. Se ei ole paljon se, joten unohdetaan väkivalta. Tässä kirjassa tutkitaan kyllä kuolemaa, sen ilmoitan nyt heti, mutta ei ole uskontoa ilman näkemystä kuolemasta ja sen merkityksestä ihmisen elämässä – kuoleman ajatus on ihmiselle kirous. Mutta ennen kaikkea kirjassa pohditaan henkisyiden ja hengellisyyden suhdetta, tarkemmin sanoen henkisyiden muuntumista hengellisyydeksi. Ihminen ei tyydy katsomaan maailmaa runouden, totuuden, hyveen, arvojen, korkeiden päämäärien ja suurien kokonaisuuksien kannalta, vaan sortuu hengellisyyden pauloihin pelkojensa ja ahneutensa takia mielikuvituksen viettelemänä. Syntyy uskonto. Toisin sanoen, henkinen elämä muuntuu – tai oikeastaan taantuu – hengellisyydeksi, ja tämä tarkoittaa eräänlaista väärää aineellistumista. Syntyy tuonpuoleinen maailma joka täyttyy kaikenlaisilla olioilla. Täysin politisoituneena hengellisyys tavataan hengellisessä säädysssä eli papeissa. He ovat ihmisiä, jotka ovat sortuneet vallaksi muuttuneen hengellisyyden houkuttukseen uskonnon nimessä – tai sitten he ovat vain niin kovin eteviä ihmisen rakastajia, mistä sitä tietää?

Ihminen istuu alas ja meditoi itseään ja maailmaa, kokee kaiken ajattelematta mitään, luomatta käsitystä siitä mitä on, mitä saattaisi olla ja mitä pitäisi olla. Ottaa kaiken niin kuin se on ja jättää silleen. Joskus näin tapahtuu. Jotkut koulutautuvat tähän ja pystyvät jättämään ajattelemansa ja kokemansa maailman sellaiseksi kuin se on, siis vaille kommenttia.

Katson kun lintu lentää, mutta en ajattele siitä mitään. Lintu vain lentää, minne ja miksi ei kiinnosta minua. En kysy, totean. Samaa soisi yritettävän muidenkin havaintojen ja tapahtumien kohdalla. Mutta ei, ihminen kysyy, miksi se lentää ja mihin? Miten se pystyy lentämään? Ja sitten, kauhistuksen kauhistus, tulee mieleen pahin kaikesta, pystyisinkö minäkin lentämään niin kuin tuo lintunen? Siitä se alkaa maailman muuttaminen.

Samalla tavalla käy aineettomien tosiasioiden kanssa. Ihmisen on pakko kysyä kysymyksiä koskien henkistyneisyyttä ja henkistynyttä maailmaa. Jos on jotakin, niin miksi? Jos on kuolema, mitä kuoleman jälkeen? Miksi hyvät ihmiset jäävät maailmassa tappiolle? Kysymykset tulvivat mieleen, koska ajattelun ja tunteen henkistynyttä maailmaa ei osata jättää silleen ja omilleen. Mielikuvitus ei jätä rauhaan vaan ajaa ajattelua eteenpäin kohti sellaisia ajattelun kiteytymiä, jotka voidaan nimetä. Paha saa nimen Paholainen ja hyvä nimen Jumala, ja niistä tulee persoonia. Kun nimet on annettu, hahmot heräävät eloon ja syntyy näytelmä, joka kuvaa noiden nimettyjen persoonien toimia ja keskinäisiä suhteita. Näyttämöksi syntyy tuonpuoleinen, jossa siis kaikki tapahtuu. Sieltä toiminta valuu tänne meidän maailmaamme, katsomoon, tämänpuoleiseen todellisuuteemme, joka ilmeisesti on tuonpuoleisen armoilla. Ihminen on nyt hengellistynyt ja siis uskonnollistunut. Hänen ajatuksensa ovat tuonpuoleisessa.

Mihin kaikkeen ihminen kykeneekään uskomaan, sitä olen aina ihmetellyt, ja sen vuoksi olen kirjoittanut tämän kirjan. Tulemme harvoin ihmetelleeksi, miten ihmeellisiin asioihin me oikeastaan uskomme. Toisaalta, kuka kertoo,

mihin oikeastaan uskomme. Kaikki riippuu tässä me-sanan alasta. Suomalainen tapakristitty ei usko juuri mihinkään, ei ainakaan luterilaiseen uskontunnustukseen. Se on liian vaativa. Leipäpapit lasketaan samaan luokkaan. Piispat tietysti uskovat ja hartaasti uskovatkin. Se on heidän virkavelvollisuutensa. Jos ei usko, olisi erottava toimesta. Mutta jos sana ”me” kattaa kaikki ihmiskunnan jäsenet, tilanne on toinen: ihmiset uskovat ylipäänsä uskomattomia asioita. Perspektiivin laventaminen historiaan lisää vielä ihmettelyn määrää. On mykistyttävää, millaisiin kummajaisiin onkaan aikojen kuluessa uskottu. En kuitenkaan omaksu historiallista näkökulmaa, vaan pidättäydyn suurin piirtein nykyisyydessä – siinäkin kun riittää taivastelemista. Myönnän kuitenkin kernaasti, ettei tämä kirja aivan historiaton ole, siksi epäselvä on menneisyyden ja nykyisyyden raja hengellisissä asioissa.

Olen halunnut tehdä omat tilini selviksi hengellisyyden vaatimusten kanssa ja samalla pitäytyä siinä henkisydessä, jota filosofiakin edustaa ja vaalii. On ateisteja, myös lähipiirissäni, jotka haluavat tehdä pesäeron kaikkeen uskonnollisuuteen. Jotkut haluavat taistella uskontoa vastaan. Minä vain ihmettelen ja jätän kaiken silleen, koska käsitykseni henkisydestä ei muuta salli. Ehkä sallin itselleni yhden lisäyksen, huvittuneisuuden. Komedიაahan uskonto on, ainakin kun jätämme väkivallan kuvasta pois. Miksi kukaan ottaisi mielikuvituksen viltimpiä luomuksia vakavasti? Niitä voi tutkia vakavasti, mutta ottaa ne vakavasti, se on eri asia. Sit ten kaikki kääntyy valtapolitiikaksi, joka sekään ei ole hauska asia. Kirkko astuu esiin kaikessa loistossaan ja maallisessa pyrkimyksessään.

* * *

En ole lisännyt tähän kirjaan lähteitä, vaikka akateeminen rituaali niitä miten vaatisi. Mihin lähteitä tarvittaisiin? Ne olisivat joka tapauksessa vieraskielisiä. Jos haluaa, lukee Edvard Westermarkin klassisen *Kristinusko ja moraali* (1984). Eino Kaila kirjoittaa syvähenkisestä elämästä kirjassaan *Syvähenkinen elämä* (1943/1985) kovin romanttisessa tyylilajissa:

Mitä on ”syvähenkinen monikerroksisuus?”, ellei juuri sitä, että koko elämän käsittämättömän laaja spektri siihen kätkeytysti sisältyy? Mitä olisi esimerkiksi korkean musiikin autuaallinen tai haaveellinen kirkkaus jossain Bachin aariassa tai Beethovenin adagioissa, ellei sen taustana olisi juuri tämä ihmiselämän koko spektri kaikkein tummempinekin juovineen? Onhan helein kirkkaus juuri se, joka kuvastuu synkintä tummuutta vastaan.

Tämä ajatus on tuttu filosofian historiasta: paha korostaa hyvää ja hyvän kirkkaus loistaa pahuuden ansiosta – mikä on tietysti perverssi ajatus, koska se näkee hyvää pahassa. Oikean pahan kanssa tekemisiin joutunut ei hyvän loistetta koe, kuten eivät kokeneet natsien uhrit. Jotakin natsismiin viittaavaa Kailan ajatuksessa on, ja natsi Kaila sodan aikana olikin, ennen Saksan tappion varmistumista.

Jotain nerollista Kailassa silti on, kuten seuraava tekstikatkelma osoittaa:

Jumala tarvitsee meidän uskoamme siihen, että hän on olemassa. Ensimmäinen käsky ja korkein vaatimus, minkä hän meille asettaa, on uskoa, että hän on olemassa. Hän ”ei tule toimeen” ilman tätä meidän uskoamme. Ainoastaan tämän uskon välityksellä hän pystyy avaruusaineessa näyttämään, että hän on olemassa. Ainoa mahdollinen ”todistus Jumalan olemassaolosta” saadaan uskomalla siihen, että hän on olemassa.

Ajatus on pätevä ja sen ilmaisu hienosti muotoiltu. Usko perustelee uskon. Samalla uskonnon ja uskonnollisuuden syvä ironia tulee esille: kaikkivoipa Jumala on riippuvainen pienestä ihmisestä. Kailan ajatusta voisi vielä kehitellä sanomalla, että Jumalan olemassaolo riippuu ihmisen uskosta. Sillä hetkellä, kun viimeinen ihminen lakkaa uskomasta, Jumala katoaa maailmasta eikä koskaan enää palaa. Kyseessä ei siis ole vain Jumalan olemassaolon todistaminen vaan myös Hänen olemassaolonsa ehto. Miten Jumala voisi olla olemassa ilman ihmisen uskoa Häneen. Toinen ongelma tietysti on, että Jumalalla on niin kovin monta kilpailijaa. Maailma pursuaa jumaluuksia, joten Jahve vaatii, ettei ihmisen pidä pitää muita jumalia. Jumalat kilpailevat suosiosta keskenään. Joku on nerokkaasti sanonut, että kaikki maailman jumaluudet ovat pohjimmiltaan samaa. Tämä metafysiikka kyllä tappaa kristinuskon, koska jumaluus nähdään silloin vain abstraktiksi periaatteeksi. Kristillisyyys puhuu persoonallisesta jumaluudesta, Isästä taivaassa. Kun katsoo tanssivan Shivan patsasta Intiassa, tajuaa sen esittävän jotakin aivan muuta kuin Jahvea. Jahve ei tanssi tulisessa kehässä. Ylipäänsä Jahven ei ole todettu tanssivan. Atsteekkien jumalista suurimpia

olivat sateenjumala Tlaloc, Huitzilopochtli, suuri sulkakäärme Quetzalcoatl ja kohtalon jumala Tezcatlipoca.

G. H. Von Wright kirjoitti aikanaan ujoon tapaan uskonnoista kirjassaan *Ajatus ja julistus* (1961, suom. Jussi Aro). Kirjan uusintapainoksen (1989) kannen muotokuva on muuten aivan uskomattoman kamala. Arvoisa filosofi näyttää villi-ihmiseltä tai ehkä Lande Lindforsilta. Kirja kannattaa hankkia jo tämän takia. Aiheena on Tolstoi, jonka uskonnokamppailun vaiheisiin von Wright tuntuu samaistuvan.

Uskonnon pahimmat viholliset ovat uskonnot. Dogmien ja menojen taikurit, teologit ja papit, eivät ainoastaan pidä voimassa taikauskoa ja tietämättömyyttä yleensä, vaan mikä on pahempaa: he tekevät parhaansa salatakseen uskonnollisen totuuden. Kirkko edustaa pimitystä ihmisen tärkeimmässä kysymyksissä. (s. 268).

Filosofimme kommentoi: ”Se olemuksen ydin, jonka Tolstoi luulee voivansa kuoria esille dogmien ja menojen alta, ei nimittäin ole niinkään objektiivista totuutta kuin Tolstoin henkilökohtaista uskoa.” Von Wright ei ilmaise omaa kantansa uskonnon kysymyksiin selostaessaan suuren venäläisen ajatuksia. Filosofi ei kajoa teologiaan. Hän päätyy johtopäätökseen: ”Tolstoi antaa ajattelemisen aihetta lukijalleen.” Tunnen itseni petetyksi tässä kohtaa, siinäkö kaikki? Oma kantani tässä kirjassa on se, että ei ole uskonnollista totuutta, on vain tie henkisyyteen, sen kehitykseen ja kukoistukseen – siihen meidän on tyytyminen.

Nyt ottaa uskontoon ja kirkon sanomaan kantaa myös professori Antti Eskola ja kertoo kirjoissaan omia omaperäisiä

näkemyksiään uskostaan, joka ei tietenkään ole sidoksissa kirkon dogmeihin. Jokainen luokoon itselleen oman uskontonsa, niinhän se Tolstoikin teki sekoittaessaan uskonnon, hengellisyyden ja ihmisen henkisyuden toisiinsa. Ja sitten on tietysti professori Tapio Puolimatka, jota *Helsingin Sanomat* vaati viraltapantavaksi.

Näiden kansallisten ikonien ja suurmiesten lisäksi moni muu on kantanut kortensa kekoon puolustaakseen tai kritisoidakseen kristillistä uskoa, mutta heistä ei sen enempää. Jos haluaa jostakin asiasta lisää tietoa tai tarvitsee termien merkityksen selvennystä, netistä löytyy. Olen myös tehnyt parhaani pitääkseni termeillä kikkailun minimissään. Tietysti monet asiat ovat ja jäävät kiistanalaisiksi, ja teologit syyttävät minua virheistä. Se heille sallittakoon. Kun insinöörit lempeästi syyttivät minua virheistä tekniikan etiikkaa käsittelevässä kirjassani, minun olisi pitänyt vastata näin: vähemmän tässä on tekniikkaa koskevia virheitä kuin teidän kirjoissanne on filosofiaa koskevia virheitä. Tämä kirja on tietysti kirjoitettu tyyliin, ”niin kuin minä sen näen”, joka ei toki vapauta minua vastuusta, kunhan virheet ja epä johdonmukaisuudet näytetään toteen. Tärkeintä on kuitenkin arvioida mielikuvituksen luomaa hengellisyyden ja yliluonnollisen suurta komediaa – niiden arviointeihin ja tulkintoihin kun tavalliset totuuden mittarit eivät sovellu. Valistuksen ja humanismin hengessä mennään, vaikka komediasta onkin kysymys, ja lopuksi hieman politiikasta. Poliitikko on kuitenkin kullekin kirkolle aina rakas, hyvin rakas se on ollut ja tulee olemaan. Kaikki instituutiot tavoittelevat valtaa, laajentumista ja pysyvyyttä. Miksi kirkko olisi eri asia?

Mitä sillä sitten on väliä, että ihmiset keksivät omiaan ja kieltäytyvät uskomasta kirkon mainostamiin julkijumaluuksiin? Kirkon, ja uskontojen ylipäänsä, tulevaisuus saattaa silti olla valoisa, koska ihmisen mielikuvitus on vahva ja kyky kriittisyyteen heikko. Lisäksi armoa kaipaa kukin, rakkaiden aate lämmittää, eikä toivossakaan mitään pahaa ole. Tauti uhkaa. Kuolema hirvittää. Ja sitten ajatellaan, jospa se sitten onkin kaikki totta, parasta varautua siihenkin – pääsisi taivaaseen. Taivaskaipuuta löytyy, vaikka kilvoitella ei oikein jaksaa. Kaikki vaatimukset ovat taakka, ja mitä on synti tänä päivänä, outo sana kaiken kaikkiaan. Pascalin vedonlyönti: jos uskot, pääset taivaaseen, siis on parasta sijoittaa panokset uskolle; usko ei vaadi paljon, joten pettymyksen tuottama tappio on kovin pieni verrattuna voiton suuruuteen, ikuisen onneen taivaassa. Näin ajatteli ranskalainen Blaise Pascal kehittäessään suuren vedonlyönnin teoriansa 1600-luvulla. Kannattaa lyödä vetoa Jumalan olemassaolon puolesta, myös ateistin. Saattaa saada palkaksi ikuisen elämän ja autuuden. Miten Jumala suhtautuu moiseen peluriin, on sitten eri asia. Jeesus kaipasi lapsen uskoa, eivätkä lapset saa osallistua uhkapeleihin.

* * *

Kiitokseni kuuluvat ystävälleni ja kirjalliselle agentilleni Harald Olausenille, joka houkutteli minut kirjoittamaan, vaikka en ollut ajatellut kirjoittaa. Toisaalta olen aina ollut kiinnostunut oudoista ja absurdeista ajatuksista, joskus toki myös groteskeista. Haraldin kirja, *Kohti korkeuksia – Jumalaa lähellä. Ortodoksiessettä* (2019), inspiroi myös. En ymmärrä,

miten hän ylipäänsä uskaltaa kirjoittaa niin kuin kirjoittaa. Kiitos Heta Gyllingille ja Karri Liikkaselle henkisestä jostaan ei hengellisestä avusta, sekä tietysti kaikille niille, joiden kanssa olen uskonnosta keskustellut ja väitellyt aikojen kuluessa. Toki uskonto on nykyään niin arka ja kai jotenkin hävettävä asia, ettei siitä paljon parane puhua. Kai pelkäävät tulevaisuutta pilkatuksi. Usko ujostuttaa. Tässä kirjassa en pilkkaa. Tapio Puolimatkan kanssa olen puhunut syvällisiä kiitos hänelle siitä. Pekka Elon kanssa olimme samaa mieltä monista asioista.

Tämä teos on ensimmäinen osa trilogiaa nimeltä ”Suomalaiset arvot kriisissä”. Toinen osa käsittelee hoivakatastrofia nykysuomessa ja kolmas seksin ikuista syntyisyyttä ja loputonta hurmiota. Arvot ovat tietysti aina kriisissä eikä tätä kriisiä lopeta mikään koskaan. Mutta ajat vaihtuvat ja kriisin päivittäminen on tehtävä aina uudestaan. Kun astuin virkaani Helsingin yliopistossa vuonna 1983, väittelimme heti virkaanastujaisseremonian jälkeen professori Sven Krohnin kanssa Helsingin yliopiston pienessä juhlasalissa aiheesta ”arvot kriisissä”. Olin kai kovin arrogantti, mutta Svenin hermot olivat rautaa. Ihailin häntä. Hän oli kovasti huolissaan arvojen katoamisesta, minä en. Edelleenkin en ole huolissani. Arvot voivat hyvin, mutta missä ja mitä ne ovat tänään? Mistä ne tulevat ja minne menevät? Maailma vuonna 1983 oli aivan eri maailma kuin maailma vuonna 2020.

Kiitos apurahasta Suomen Tietokirjailijoille. Kiitos kustantajalle luottamuksesta. Kustantajan löytäminen on tänä päivänä kiven takana ja apurahat harvinaisia kuin hanhen hampaat.